

200 GODINA OD RODENJA DOSTOJEVSKOG

luni, 17 ianuarie 2022

Ove se godine slavi dvjesto godina od rođenja velikog ruska pisca Dostojevskog, jednog od najvećih pisaca uopće u svjetskoj književnosti.

Vjerojatno su svi bili za Dostojevskog. Iako i da nisu proitalijanci od njega, sigurno su svi bili. Fjodor Mihajlovi Dostojevski rođen je 11. studenog 1821. godine u Moskvi, a umro 9. veljače 1881. godine u Sankt Peterburgu.

Dostojevskog se smatra jednim od najboljih romanopisaca koji su ikada živjeli. Književni modernizam, egzistencijalizam i razne škole psihologije, teologije i književne kritike oblikovale su se prema njegovim idejama. Njegova se djela esto nazivaju prorokim jer je predvidio kako će se ponajprije ruski revolucionari ako dođu na vlast.

Djed i stric bili su mu sve enici, a otac Mihajlo ugledni liječnik, pripadnik nižega plemstva. Umro je u nerazjašnjenim okolnostima; pretpostavlja se da je bila riječ o ubojstvu. Njegova je majka, Marija Fedorovna, bila Ruskinja, i prerano je preminula od tuberkuloze (1837.) Fjodor Mihajlovi završio je vojno-inženjerski studij na akademiji u Petrogradu, no unatoč tome ipak je odlučio posvetiti se književnom pozivu. U djetinjstvu je imao prilike upoznati se s najnižim slojevima društva, jer je njegov otac bio liječnik u bolnici koja je liječila siromasne. A ti se siromasni ljudi kasnije pojavljivati u njegovim djelima.

Književno djelo Dostojevskog nije samo važno u okvirima ruske književnosti, već je imalo i nastavlja imati ogroman utjecaj na zapadnoeuropsku književnost i filozofsku misao devetnaestoga i dvadesetoga stoljeća. Skoro je nemoguće pronaći pisca, mislioca ili kritičara književnosti koji nije komentirao barem neko djelo Dostojevskoga.

Postoje kritičari koji Dostojevskog smatraju najvećim psihologom svjetske književnosti, dok drugi vrhunskim filozofom, a neki pak znalцем u pitanjima ljudske podsvijesti. Razlog tome je što junaci njegovih romana i novela nisu motivirani jednom motivacijom, već nijma ponekad upravlja ono intuitivno i osjećajno. Vizije i snovi ponekad upravljaju postupcima njegovih junaka koji su esto nepredvidljivi. Pitanja koja postavlja u svojim djelima ne dobivaju uvijek odgovore. Pisac ne daje konačan odgovor na dileme i pitanja koje razdiru duševne i umove njegovih junaka; to su likovi koji imaju bogat misaoni život, ali ih sredina i nepovoljne financijske prilike, ili neka strast, ili mračna tajna, ili zločin, onemogućavaju da vode ispunjen život u svakodnevnici.

Najveća dramatika njegovoga opusa skriva se u poniranjima u ljudsku dušu i prikazivanju posljedica koje ostavljaju na ovaj svijet i ljudskom rodu strasti, želje, nemogućnosti i trpljenja. Prema pismima koje je slao bratu (u kojima raspravlja o njemačkim romantičarima, Homeru i Shakespeareu), jasno je da je Dostojevski dobro poznao književnost. Još za vrijeme kolovanja u Moskvi dobro je upoznao ruske pisce poput Puškina i Ljermontova, te francuske i engleske klasike.

Dostojevski, intelektualac i obrazovani ovaj svijet, upoznao je dobro polusvijet grada: siromasna predgrađa, zalagaonice, zajmodavnice, kockarnice, prljave krme i unajmljene sobice. U tome svijetu živjeti mnogi njegovi likovi.

Smrt oca ga je duboko potresla, pa je od tada trpio i od napadaja epilepsije. Prvi roman koji je napisao u dobi od samo 25 godina, naslova Bijedni ljudi (1846). Tim književnim postupkom Dostojevski je pokušao lakše ući u duhovni svijet svojih junaka. Iste te godine objavljuje i pripovijetku Dvojniki. Dostojevski se do tada već profilirao kao književnik. Zanimali su ga aktualni događaji iz novina, poput samoubojstava, zagonetnih smrti. Iz tih zanimljivih pojedina njih sudbina Dostojevski često iskorištava fabule svojih romana, psihološku mrežu likova, i povezuje ih s političkim i društvenim pitanjima Rusije.

Dostojevski je uhićen 1849. i odveden u Petropavlovsku tvrđavu. Nakon višemjesečne istrage, dobio je smrtnu presudu. Evo ulomka iz njegova svjedočanstva o tom sudbonosnom događaju njegovu životu: »Danas, 22. prosinca 1849., vodili su nas na Semjonovski trg. Ondje su nam svima pročitani smrtni osudu, pružali su nam križ da ga poljubimo, onda su slomili nad glavom svakoga od nas ma i navukli nam bijelu mrtvačku kožulju. Nakon toga stavili su trojicu od nas pod vješala, da izvrše kaznu. Ja sam bio i ostao po redu, zvali su nas po troje, prema tome bio sam u drugom redu, i meni nije preostalo više od jedne minute života... Najednom su udarili bubnjevima. One, koji su već stajali pred vješalima, razvezali su i vratili, a nama su objavili: »Njegovo Veliko anstvo poklanja vam život«;

Presudan trenutak u životu pisca bio je upravo taj kada je u zadnji tren pomilovan od smrti na koju je osuđen. Tada je došlo do zaokreta u njegovu odnosu prema carizmu i sudjelovanju u političkom životu Rusije. Nakon toga izbjavljanja, saznali su da je »pomilovanje« zapravo značilo robijanje u Sibiru i progonstvo. Iz Sibira se vratio tek nakon deset godina, kad mu je dozvoljeno da ponovno objavljuje svoja djela i živi u Petrogradu. Ova je ga iskustva duboko izmijeniti, ali ne i u njemu uništiti želju za pisanjem.

Već za boravka u Sibiru ponovno je počeo pisati pripovijetke (Ujakov san, Selo Stepanikovo, 1859.) S dolaskom čezdesetih godina devetnaestog stoljeća a počinje novo razdoblje života i rada Fjodora Mihajloviča Dostojevskog. Zapis iz mrtvog doma donose mu ugled i carevu naklonost, jer je djelo vrlo potresno.

Dostojevski nije bio sretan u prvome braku. Prva žena s kojom se vjenčao; za boravka u Sibiru bila je ljubavnica nekog privatnog industrijalca koji ju je pratio i nakon vjenčanja s Dostojevskim u mjestima kamo su putovali. Prije nego je umrla od sućice, priznala mu je nevjeru. No on se brinuo za nju sve do smrti. Mu je ga i napadi epilepsije. Umire mu brat Mihajlo za kojega je bio vrlo vezan i s kojim je uređivao novine. Preuzima brigu o njegovoj mnogobrojnoj obitelji. Neimaćina i loš životni uvjeti pratili su ga niz godina, pa se neko vrijeme odati i kockanju.

Roman Zločin i kazna (1866.) zauzima posebno mjesto. Glavni lik ovog romana je bivši student, filozof i zločinac Rodion Raskolnikov. Uz njega Dostojevski donosi galeriju sjajnih likova, među kojima je policijski inspektor, djevojka koja se prostituira kako bi izdržavala roditelje i braću, Raskolnikovljeva požrtvovna sestra, amoralni vlastelin Svidrigajlov i drugi. Životne priče likova ispreplju se s Raskolnikovljevom pričom, utječu na nju, mijenjaju i njihove živote.

Fjodor Mihajlovič Dostojevski kratko je vrijeme živio i u Dresdenu, da bi se vratio u Rusiju. Namjeravao je nastaviti pisanje novoga nastavka Braće Karamazova, zamišljajući i ovo djelo kao trilogiju. Međutim, prije nego ga je iznenadna smrt, koja je nastupila 1881. od posljedica krvarenja izazvanog epileptičnim napadajem. Njegov je pogreb ispratilo veliko mnoštvo ljudi (prema navodima policije, oko sto tisuća), a pretvorio se u demonstraciju protiv carizma, premda se Dostojevski nije nikad nakon robije u Sibiru otvoreno suprotstavljao službenoj politici. Njegovo djelo pripada u sam vrh svjetske literature svih vremena, a nemjerljiv je utjecaj izvršio na razvoj suvremenog romana i pripovijetke u Europi i Americi.

U Rusiji se povodom 200. godina od rođenja Dostojevskog slavi život i djelo ovog velikana, kao i cijelom svijetu, izložbama, književnim susretima, skupovima. U Moskvi je ovim povodom ponovo otvoren muzej u stanu u kojem je Dostojevski proveo djetinjstvo, a u "Veneciji sjevera", kako se ponekad naziva Sankt Peterburg, posjetitelji mogu prošetati putevima i stazama kojima se kretao veliki ruski romanopisac. Njegovo ime nastavlja živjeti diljem svijeta zahvaljujući i njegovim književnim djelima.

Na dvjestotu obljetnicu rođenja prisjetimo se nekih citata Dostojevskog:

"Ljubiti nekog ovdje zna i vidjeti ga tako kako ga je Bog zamislio."

"Nastojim voljeti život više od njegova smisla."

"Ništa na svijetu nije teže od iskrenosti i nema ništa lakše od laskanja."

"Ako pri svakoj prijateljskoj usluzi odmah misliš na zahvalnost, onda nisi darovao, već prodao."

"Prije nego što kažeš ljudima kako treba živjeti, pokaži to na svom primjeru."

Što reći o ovom velikanu svjestike književnosti? Samo savjet: pročitajte barem jedan od njegovih romana. A kako smo u zimskom razdoblju, vrijeme je kao stvoreno za čitanje knjiga Dostojevskog, koje će nas odvesti u daleku, snježnu Rusiju, i odškrnuti vrata slavenske duše! Ugodno vam čitanje!

Maria Lacchici